

Што претставува проверување на факти ("FACT Checking")?

Во овој дел ќе видиме што е проверка на факти и лажни вести во однос на **истражувачкото новинарство** и каде да барате веродостојни информации

Накратко, проверката на фактите е начин да се потврди вистинитоста на текст, реченица, тврдење, слика, снимка, клип или која било форма на медиумска содржина што ја примаме, произведуваме или објавуваме.

Новинарство за проверка на факти и одговорност

Проверката на факти како форма на новинарско пишување се однесува на проценка на изјавите и реториката за точноста и вистинитоста, како и разоткривање на виралните приказни и гласини. Проверката на факти е форма на новинарство за отчетност бидејќи изјавите обично ги даваат луѓе во политиката, владата или други моќни позиции кои се одговорни за своите зборови и постапки. За проверка на фактите се потребни оригинални извори, интензивно истражување и висококвалитетни податоци.

Погледнете:

Fact Checking: A Primer by Jane Elizabeth
American Press Institute, September 2017.

ВВАЦ тест (валута, веродостојност, авторитет и цел/гледна точка)

ВВАЦ тестот е начин да се оцени изворот врз основа на следните критериуми: валута, веродостојност/доверливост, авторитет и цел/гледна точка. Подолу има неколку прашања кои ќе ви помогнат да размислите како да го измерите секој од критериумите.

DO YOUR RESOURCES PASS THE C.R.A.P. TEST?

	0 Points	1 Point	2 points	3 points
CURRENCY	☐ No updates shown	☐ Updates shown but long past	☐ Updates shown ☐ Slightly dated	☐ Regular, current updates
RELIABILITY	☐ Inaccurate information ☐ Incomplete information	☐ Amateur ☐ Borrows from other sources ☐ No citations ☐ No links to other resources	☐ Passed some editorial control ☐ Largely borrows from other sources ☐ Some citations ☐ Some links to reliable resources	☐ Scholarly ☐ Original ☐ Bibliography or citations provided ☐ Links to and from other reliable resources
AUTHORITY	☐ No author ☐ No publisher	☐ Author or group author ☐ No credentials ☐ No publisher ☐ No organizational support	☐ Author or group author ☐ Publisher or organizational support	☐ Expert author or expert group of authors ☐ Credentials provided ☐ Reputable publisher or organization
PURPOSE	☐ Unfairly biased* ☐ Holds an agenda	☐ Some bias* ☐ More opinion than fact ☐ Unbalanced to a fault	☐ Small biases* ☐ Shows some balance	☐ Largely unbiased* ☐ No clear agenda ☐ May be balanced with multiple viewpoints

*Your judgements in each of the categories are merely guidelines; ultimately, you have to take the whole into consideration.

*Bias is in everything we read. Your job is to determine how much the bias influences the piece.

Валута

- Колку се неодамнешни информациите?
- Колку неодамна е ажурирана веб-страницата?
- Дали е тоа доволно актуелно за вашата тема?

Доверливост/веродостојност

- Какви информации се вклучени во ресурсот?
- Дали содржината на ресурсот е првенствено нечие мислење?
- Дали ауторот дава референци или извори за податоци или цитати?

Авторитет

- Кој е авторот?
- Кои се ингеренциите?
- Кој е издавачот или спонзорот?
- Дали имаат репутација?
- Кој е интересот на издавачот (ако има) за овие информации?
- Дали има огласи на веб-страницата?

Цел/Гледна точка

- Дали е факт или мислење?
- Дали е пристрасно?
- Дали авторот се обидува да продаде нешто?

Проверка на факти

Има некои типични прашања кои можат да ги „излудуваат“ новинарите, но можат добро да послужат за критичко оценување на приказната, нејзината позадина и фактите во истата. Истите прашања можете да си ги поставите кога кажувате одредени тврдења, за да бидете сигурни дека овие факти се вистинити и добро основани:

- Како го докажувате пријателството/врската помеѓу две лица?
- Како можете да забележите дека одредени настани се случиле поради „пријателство/врски“ помеѓу личност/групи/институции?
- Како докажувате дека некој е близок до владата?
- Како докажувате дека одредена ситуација, случај е специфичен и со тоа дека има корупција, клиентелизам, врски, лобирање итн? Можете ли да покажете дека овој конкретен случај или ситуација е поспецифичен во споредба со другите случаи?

Прирачникот од **Центарот за истражувачко новинарство во Србија** ги дава следниве заклучоци:

„Најдобриот одговор на сите горенаведени прашања е секогаш доказот. Докажете се пред се документи. Проверувачот на факти најсреќен е кога ќе ги добие официјалните документи, односно документите на релевантните државни институции, иако понекогаш и нив ги зема со резерва. Докажете се, исто така, информации за јавни и приватни компании, аудио и видео снимки (интервјуа, транскрипти, судски материјал), фотографии, списоци на телефони, адресари, принтскрин од веб-локации, мапи на Google и така натаму“.